

PETRIĆEV POJAM BITKA*

LINO VELJAK

*(Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)*UDK 111.1 Petrić
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 24. X. 2000.

Vjerojatno nije potrebno obrazlagati središnjost pojmova *bitak* i *biće* u cjelokupnoj metafizici. Riječ je o pojmovlju koje se, na tragu antiteza i sinteza platonističke i aristotelovske tradicije, mjerodavno oblikovalo u zreloj skolastici, a metodski princip u čijem je znaku to oblikovanje provedeno djelotvoran je, drže nerijetki interpreti, i u novijoj, po svojem samorazumijevanju nemetafizičkoj, antimetafizičkoj i postmetafizičkoj filozofiji.¹

Spomenuta središnjost navodi na zaključak da se značaj neke filozofije može valjano otkriti na temelju pojmovne odredbe bitka sadržane u toj filozofiji. Odatle se daje izvesti i utemeljenost tvrdnje da se značaj filozofije Frane Petrića može ustanoviti upravo posredstvom analize i rekonstrukcije pojma bitka. Općenito se Petrićeva *Nova sveopća filozofija* smatra njegovim glavnim djelom, pa se stoga ovo istraživanje usredotočuje na to djelo.

Nasuprot Aristotelu, *Nova sveopća filozofija* u temelj ne stavlja gibanje, nego – posve u duhu neoplatonizma – svjetlo.² Taj se temelj, konstitutivan i regulativan princip, ne može, međutim, izjednačavati s bitkom: svjetlo je glavni dio biti supstancija svjetlećih tijela, potrebno da bi ona opstojala.³ Svjetlo kao ontologijski i kozmologijski princip omogućuje spoznavanje i spoznaju te upućuje na ono što je temeljnije, na Jedno i Jedno-Sve.⁴

* Prilog s IX. međunarodnog simpozija Hrvatskog filozofskog društva »Dani Frane Petrića« održanoga 17–19. rujna 2000. u Cresu.

¹ Tako B. Lakebrink tvrdi da je metodski princip klasične metafizike na djelu čak i u Hegelovoj onto-logici, bez obzira na to što je njezin modus procedendi dijalektika (usp. *Klassische Metaphysik*, Rombach, Freiburg 1967, str. 40).

² Usp. F. Zenko, *Aristotelizam od Petrića do Boškovića*, Globus, Zagreb 1983, str. 29.

³ »At Sol, & astra, & ignis, corpora sunt, substantiae sunt. Ergo & lux, ad corpora eorum constituenda pertinet, & essentia eorum pars est principalis« (*Nova sveopća filozofija*, SN Liber, Zagreb 1979, I.2).

⁴ Usp. E. Banić-Pajnić, »Svjetlo Petrićeve filozofije«, *Zbornik radova VI. međunarodnog simpozija »Dani Frane Petrića«*, Hrvatsko filozofsko društvo/Grad Cres, Zagreb–Cres 1999, str. 74.

U tom temeljnijem bi trebalo tražiti odgovor na pitanje o Petrićevom poimanju bitka. Za tu je svrhu mjerodavna ponajprije *Panarhija*. Dominantna crta *Panarhije* jest kritika Aristotela,⁵ često izričita, ali ponekad i implicitna. Jedna takva implicitna (ali jednoznačna) kritika Aristotela ukazuje na primat života razumu i umu, te bića i biti životu: »A budući da Um po svojoj prirodi – razumijeva: onaj pak tko razumijeva, nužno je da prije živi, život će biti i viši i prvotniji. A budući da sve što živi mora prvo biti (necesse est prius esse), životu će prethoditi biće (ens) i bit (essentia). A kako bića ne može biti (esse) ako ne postoji ono jedno što ujedinjuje bit, morat će biću prethoditi jedno. A kako jedno ne može biti (esse non potest) osim po jednoći koju ima, jednoća (unitas) će biti prvotnija od jednog biću bitnog (unum enti essentialia). A budući da svaka jednoća postoji po jednom, koje je naprosto jedno i samo jedno i ništa drugo doli jedno, to će jedno biti prvotnije i od jednoće. Dakle, prije svega što navedosmo i iznad svega: jest to jedno, koje je samo jedno i ništa drugo nego jedno. Ali se ne čini da je to jedno načinjeno samo po sebi. Jer onda bi bilo postojalo prije nego što je nastalo. A nije načinjeno ni od ne-jednog ili od mnoštva (kojemu je ono samo ishodište), jer bi onda posljedak bio prvotniji od uzroka. Dakle, prije i iznad toga jednoga nema ničega. Stoga je to jedno prvo od svega, te je i prije svega i iznad svega.«⁶ To Jedno (prvo jedno), koje je, Petrić ponavlja, prvo i više od svih bića,⁷ jest i uzrok povezivanja ili miješanja jednog i mnoštva (a ono što nije ni jedno ni mnoštvo ne spada među stvari za koje se kaže da jesu, stvari kojima se pripisuje bitak).⁸

Odredba stvari kojima se pridaje bitak (esse) upućuje na »neutralno«, »tehničko«, ontologijsko (u smislu moderne formalne ontologije)⁹ poimanje bitka, u kojem se bitak izjednačava s odgovarajućim glagolskim oblikom infinitiva *biti* u kopuli formalno-logičkog suda. Međutim, Jedno (prvo jedno, za razliku od jednoće i bitnoga jednog) iskazuje se u toj istoj prvoj knjizi *Panarhije* kao ono jedno »koje je samo jedno i naprosto jedno i ništa drugo nego jedno«, koje je, nadalje, uzrok miješanja, a »po njemu su sva bića.«¹⁰ I Petrić nastavlja: »Ono jedno koje je samo jedno i nije ne-jedno uzrok je bića i svih

⁵ Kao što je poznato, kritika Aristotela ne obilježava tek *Novu sveopću filozofiju* nego i druga bitna Petrićeva djela, do *Peripatetičkih rasprava*. Metoda kritike u osnovi je svugdje ista: naš filozof ukazuje na unutarnju neodrživost Aristotelovih postavki u svjetlu zahtjeva koje je formulirao sam Aristotel (usp. M. Girardi-Karšulin, »Principi prirodnih stvari: Aristotel-Petrić«, *Zbornik*, nav. djelo, str. 173. i dalje).

⁶ *Nova sveopća filozofija*, II. 2.

⁷ »Ergo omnium entium primum, atque supremum« (isto).

⁸ »quae dicuntur esse« (isto).

⁹ Usp. npr. A. Dicmer, *Einführung in die Ontologie*, A. Hain, Meisenheim a/G. 1959.

¹⁰ »Per eam sint entia omnia« (*Nova sveopća filozofija*, II.2).

stvari i cijele sveukupnosti«. ¹¹ Dakle, pored formalno-ontologijskog pojma *esse* Petrić uvodi i metafizički pojam bitka, u smislu klasične metafizičke odredbe onoga po čemu sva bića uopće i jesu. Samo to Jedno (prvo jedno) jest biće, ali ne bilo koje biće, nego »prvo među svim bićima«, a ujedno i »prvo u bićima«. ¹² Prvo biće (*ens*) ujedno je i uzrok (*causa*) i bitak (*esse*). Ovakvo tumačenje prvog bića kao bitka svih bića može izazvati prigovor da je nategnuto. Petrić, naime, govori da to prvo biće jest prvo u svim drugim bićima, pri čemu bi korištenje infinitiva *esse* bilo uzrokovano sintaktičkim, a ne supstancijalnim razlozima, pa bi tu bila riječ o pukoj kopuli. Međutim, ono što jest prvo u bićima kao njihov uzrok, a što se ontički ne podudara s bilo kojim od tih bića – u potpunosti odgovara metafizičkoj odredbi bitka kao onoga po čemu sva bića uopće i mogu biti.

Sadržajno je pak prvo biće-bitak određeno kao Jedno. To Jedno je bitno neiskazivo, ono zadobiva mnoštvo imena, čas je Prvo, čas Počelo, pa Dobro, Bog, Otac. Dosadašnja istraživanja jednoznačno su ukazala na neoplatonističko utemeljenje Petrićeva poimanja Jednog, ali jednako tako i na presudan utjecaj hermetičkih spisa. ¹³ Nastavljajući svoje opovrgavanje Aristotela, Petrić argumentira protiv teze o samostojnosti pratvari odnosno elemenata. Pratvari po svojoj naravi nisu vječne, odakle slijedi da nisu same po sebi, nego po nečemu drugome, po početku ili počelu (a principio). ¹⁴ Mjesto počela određeno je pak na sljedeći način: »Sve jest od počela«. ¹⁵ Također je počelo definirano kao »moćniji uzrok«, o kojemu pratvari ovise, po kojemu su one i postale i zahvaljujući čijem učinku one, unatoč svojoj propadljivoj naravi, jesu vječne. ¹⁶

Za razliku od Aristotela, koji naučava da iznad prvog neba ima nekih tijela koja žive najboljim i najdostatnijim životom, a od kojih – to je osobito važno – »ovise i bitak i život ostalih« odnosno »i bitak i bit i opstanak i život i neba i pratvari i svih složevina«, ¹⁷ Petrić upućuje na ovisnost kako neba i elemenata tako i svih složevina o nečemu drugome. To drugo, po čemu sva, pa i najuzvišenija bića jesu, definira se lancem koji ide od početka sveukupnosti

¹¹ »Unum ergo, quod unum tantum est, & non est non unum, entium, & rerum omnium, & totius universitatis est causa« (isto).

¹² »Primum inter entia omnia est«; »in entibus esse aliquid primum« (isto).

¹³ Usp. npr. E. Banić-Pajnić, *Smisao i značenje Hermesove objave*, Globus/Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1989, str. 135–6.

¹⁴ *Nova sveopća filozofija*, II. 4.

¹⁵ »A principio esse omnia« (isto, II. 3.).

¹⁶ »Ergo per se corruptibilis mundus, a se non est, a se non fuit, a se non erit« (isto, II. 3.).

¹⁷ »A quibus aliorum esse & vivere, ipse pendere affirmat: ab eis, & coelo, & elementis, & mistis omnibus suo testimonio, pendet & esse, & essentia, & vivere, & vita« (isto).

tijela ili prirode, pa preko duše, uma, života, bića i jednoće završava u Jednome ili prvom jednom, po kojem sva moguća bića jesu. Početak sveukupnosti stvari jest, dakle, Jedno, koje »bijaše i jest« (fuisse et esse).¹⁸ Bitak se tu, dakle, javlja u dvostrukom značenju: kao supstancijalni atribut bića (označavajući svojstvo bića da ono jest) i kao apsolutni bitak Jednoga, onoga po čemu sva bića jesu, pri čemu vremenska dvojakost glagolskog oblika upućuje na njegovu vječnost.

Prvo značenje bitka iznova se javlja i u nastavku Petrićeve kritičke rekonstrukcije Aristotelova nauka o počelima. Citirajući Aristotelovo određenje ovisnosti bitka (esse, einai) i života svih bića o onim neimenovanim blaženim bićima, on kritički zapaža kako Aristotel umjesto jednog počela uvodi pluralizam prvih bića.¹⁹ Kontradiktornost i neodrživost postavke o mnoštvu bića koja su drugim bićima, uključujući i prvog pokretača, »uzroci kako bivanja tako i življenja«²⁰ navodi Petrića na oštro, čak ironično (pa i sarkastično) opovrgavanje Aristotela. On će u tom smislu Aristotela ocijeniti kao nestalna i u sebi protuslovna filozofa, a oblik, lišenost i slučaj označit će kao načelčice (principiola). Među tim principiima jedan je od njih sam po sebi sporan: lišenost oblika (privatio formae). Petrićeva argumentacija protiv uzdizanja privacije na rang principa indikativna je za njegovo poimanje bitka. Privacija nije nešto, ona je ništa, a ono što je ništa, izlaže on, to ništa i ne može činiti, pa stoga, već i prema Aristotelovu priznanju, »nije biće«.²¹ Riječ je, dakle, o elejski konotiranom, strogo monistički utemeljenom ontologijskom zasnivanju neoplatonističke kritike Aristotela.²²

Antiteza Aristotelovoj »nepostojanosti« s obzirom na načela oblikuje se, dakako, u duhu monizma. Monistički karakter te antiteze oblikuje se najprije u hipotetičkom obliku: »Kako, dakle, postoje mnoga načela (prema Aristotelu, op. a.), a svako mnoštvo vodi podrijetlo od svoje jednoće, potrebno je možda svesti svaku jednoću i svako mnoštvo jednoća na jedno«,²³ a zaključno

¹⁸ Isto.

¹⁹ »unde etiam aliis dependet, aliis clarius, aliis obscurius, ipsum esse, & ipsum vivere. Si ab his dependet, aliorum & e & vivere, cui dubium, haec aliorum entium, & viventium esse principia. At de his non uti de uno, sed uti de pluribus toto loco est locutus« (isto, II. 5).

²⁰ »causae aliis tum essendi tum vivendi« (isto).

²¹ »Quae suo confesso ens non est« (isto).

²² Strogi Petrićev monizam sadržan u spomenutoj odredbi privacije kao bića koje nije (nebića) u opreci je spram njegova kolebanja između monizma i dualizma, ustanovljivoga i u samoj *Novoj sveopćoj filozofiji*, posebice u *Panaugiji* (usp. Veljak, »Petrićev monizam«, *Zbornik*, nav. djelo).

²³ *Nova sveopća filozofija*, II. 6. *Unitas* prevodimo kao jednoću, premda bi se u ovom kontekstu (koji ovisi o izvorniku *hen*) mogla prevesti i kao *jednota* (usp. »Uvodne napomene prevoditelja i priredivača«, u: H. Krämer, *Platonovo utemeljenje metafizike*, prir. B. Mikulić, Demetra, Zagreb 1997, str. XV).

u sasvim rezolutnoj formi: »Nužno preostaje da samo jedno kao jedno bude prvo načelo/počelo/ početak (principium)«. ²⁴

No, pored prvog načela ili počela Petrić uvodi i principe koji se odnose na prolazna živa bića (bića koja se rađaju i nestaju), ali to nisu principi u pravom smislu, nego u smislu početka, započinjanja. Ti počeci istovjetni su sa sjemenjem, u kojemu je »skriveno sve ono što će se poslije u rođenome očitovati: srce, mozak, jetra, korijenje, grane, lišće, cvjetovi, plodovi«. ²⁵ Modus opstojnosti tih jetara i grana prije njihova objelodanjenja jest sjemenski (seminaliter), dakle primjereno sjemenu. Na aristotelovsko pitanje je li tu riječ o aktualnoj ili pak o potencijalnoj opstojnosti Petrić odgovara sljedećim riječima: »Odgovorit ćemo: činom (actu). Nitko naime ne proizvodi od sebe ništa, ako proizvođač i proizvod nisu na isti način u činu. Ništa naime ne djeluje osim onoga što je u činu«. ²⁶ Opovrgavajući aristotelovsku postavku o potenciji kao nečemu što bi bilo više od pukog obzira na budući čin kojim će stvar nastati od sjemena i imati čin izvan sjemena, Petrić će ustvrditi da sve što jest – jest samim bitkom, pri čemu je i bitak čin bića. ²⁷ Odredba bitka kao čina bića samo bi se u najbrzopletijoj interpretaciji dala povezati s Fichteovim postavljanjem bitka. Naime, za razliku od Fichteova bitka koji je postavljen činom odnosno djelotvornim činjenjem (Tathandlung), ²⁸ Petrićev bitak jest čin, u potpunom suglasju s odredbom bitka kakva je svojstvena klasičnoj metafizici, primjerice Tomi Akvinskom, gdje je *actus* istovjetan sa zbiljnošću. ²⁹ Antiaristotelizam našeg filozofa ne znači da svojim poimanjem bitka on izlazi izvan obzorja klasične metafizike.

Petrićev se odmak očituje u tomu što čin (actus), po kojem se sve proizvodi tako što sile koje proizlaze iz biti (pri čemu je bit određena kao opstojnost u činu) nameću ono što je bilo sadržano u sjemenu, ne proteže i na mogućnost (potentia): »Mogućnost (možnost, potentia) nema ništa od čina: ona je samo obzir (respectus) na budući čin po kojem će stvar što će nastati od sjemena imati čin izvan sjemena«, da bi zaključio odlučnim zahtjevom: »Neka dakle ta mogućnost nestane iz naše filozofije ili ostane u njoj samo kao

²⁴ *Nova sveopća filozofija*, II. 7.

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

²⁷ »Et omne quod est, ipso esse est. Esse aute, est entis actus« (isto).

²⁸ Usp. J. G. Fichte, *Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre*, F. Meiner, Hamburg 1961, str. 11. i dalje.

²⁹ Valja usporediti definiciju Tome Akvinskoga prema kojoj »ipsum esse est perfectissimum omnium comparatur enim omnia ut actus« (*Summa theologiae*, Marietti, Roma-Torino 1952, I. 4.1.)

obzir«. ³⁰ Aristotelovsku potenciju zamjenjuje pojam opstojnosti koja u činu posjeduje sile i koja je kao takva istovjetna s biti. ³¹

Svim bićima prethodi apsolutno prvo (primum absolute), ono Jedno, koje se naziva i prvim i apsolutnim i jednim, čime se razlikuje od ostalih načela. Ono ne prethodi bićima kao načelo, nego kao prvo. ³² Petrić tu postavlja pitanje o bitku Jednoga. »Biti jedno (esse unum) znači biti ono što ne može biti ništa drugo osim jedno«. ³³ Međutim, to Jedno nije vremenito, što znači da niti je bilo, niti jest, niti će biti, budući da sve te odredbe pripadaju vremenu. Utoliko Jednom ne pripadaju ni biće ni bitak. ³⁴ O njemu se čak ne može ni reći da jest.

Opravdanost brzopleta zaključka o nihilističkoj naravi Petrićeve ontologije jasno se demantira nastavkom njegovog izlaganja. To što Jedno nije vremenito znači da je ono nadvremenito. To što njemu ne pripada biće znači da je ono iznad svakoga bića. To što mu ne pripada bitak znači da je ono iznad bitka, a sam pojam bitka ovdje se koristi kao »tehnička«, u metafizičkom smislu posve neutralna kopula, bitak je tu naprosto oznaka koja pripada opstojećem biću. Iz svih tih odredbi Petrić izvodi zaključak o neizrecivosti (nemogućnosti bilo kakvog imenovanja) i nespoznatljivosti Jednoga. ³⁵ No, to Jedno, neizrecivo i nespoznatljivo, jest bitak u sljedećem smislu: »Takvo jedno koje je lišeno svake potrebe bit će početak (principium) i sebi i drugima. Sebi samome jer mu ništa ne treba, drugima jer su od njega sve stvari. Stvari koje jesu nazivaju se bićima. A bića jesu od jednog i po jednom. Svako biće, naime, jest. A sve ono što jest – jest po biti (per essentiam). Bit se razdvaja na mnoge dijelove. A nužno je da su svi ti dijelovi – dijelovi cjeline. Nužno je opet da svaka cjelina bude jedno. Prema tome, čitava bit sudjeluje u jednom«. ³⁶ Nadalje, to prvo Jedno koje je odvojeno od bića uzrok je onoga bitnog jednog koje je u bićima; ono bića čini i dobrima. Petrićeva ilustracija prvoga jednog koje bića čini dobrima (na koju se potom nadovezuje racionalna argumentacija prema kojoj dobro ne može proizaći iz onoga što samo nije dobro) jednoznačno ukazuje na supstancijalnu odredbu toga neizreciva i

³⁰ »Valeat ergo e nostra philosophia, potentia haec; aut in ea respectu tantum habitet« (*Nova sveopća filozofija*, II. 8).

³¹ »Essentia autem cuiuscumque est existentia in actu, vires habens, & a viribus, actiones« (II. 7).

³² »Sed & principium absolutum, omnia antecedit entia, non forte qua principium, sed qua primum« (II. 8).

³³ »Unum id esse, quod non aliud sit quam unum« (II. 9).

³⁴ »Et ens, & esse ei non convenit« (isto).

³⁵ U tom smislu Petrić (na istom mjestu) govori kako se ono ne može imenovati, o njemu se ne može govoriti, niti se on može spoznati.

³⁶ »Essentia ergo tota, uno participat« (isto).

nespoznatljiva Jednog. On naime tu navodi izriječ iz Knjige postanja: »Vidio je što je učinio i bijaše veoma dobro«.

Kršćanski (a ne neodređeno monoteistički) karakter Petrićeve supstancijalne odredbe Jednoga postaje posve vidljivim u dvostrukom izjednačavanju kojemu on pribjegava u svrhu pobližeg definiranja svojih ključnih pojmova: ono jedno koje je samo jedno i koje je neovisno izjednačeno je s Ocem, dok je jednoća (unitas) koja proizlazi iz jednoga i ima odnos spram mnoštva izjednačena sa Sinom.³⁷ Istovjetnost apsolutnog početka s Ocem koji iskonski daje opstojnost Sinu određenome kao jednoća (ali i kao prvi um, logos), te proizlaženje Duha ili drugog uma iz umnog odnošenja Sina s Ocem dopunski ukazuje na kršćanski, dapače katoličko pravovjeran (filiusque!) značaj Petrićeve koncepcije, koja se nipošto ne može svesti na neoplatonizam plotinovskog ili nekoga drugog tipa.³⁸

Neizrecivost i nepoznateljivost Jednoga ipak nisu u suprotnosti s mogućnošću (dapače, upućenošću i nužnošću) da ga priznamo.³⁹ Ta neizrecivost i nepoznateljivost ne isključuju ni sadržajno određivanje Jednoga kao svekolikosti, jednostavnosti, jednosti, dovršenosti, savršenosti, dostatnosti i dobra.⁴⁰ Riječ je, evidentno, o božanskim atributima, primjerenima tradiciji i ekspliciranima u 19. knjizi *Panarhije*, u potpunosti posvećenoj razmatranju božanskih svojstava.⁴¹

Smisao prethodno navedenoga Petrićeva iskaza da Jednome ne pripadaju ni biće ni bitak dopunski se razjašnjava njegovom suprotnom tvrdnjom. Prije nego što su bića postala Jedno nije bilo nikakvo ništa. Ono je bilo, što znači da ono »nije bilo ništa«, i, dalje: »Ako jedno bijaše, onda je bilo«.⁴² Dakle, Jednom ne pripada bitak u smislu bitka kakav je svojstven proizvedenom i ograničenom biću, a pripada mu bitak kao apsolutan bitak svojstven apsolutnom biću (Jedno je bilo, jest i bit će u indiferenciji bilo kakva kroničkog pojma vremena, dapače, u apsolutnoj transcendenciji bilo kakve vremenitosti). Ostala bića, kako vječna tako i vremenita ili smrtna, nisu proizašla iz ničega, jer ono što nije ne posjeduje nikakve sile i čine pomoću kojih i od kojih bi moglo proizvesti bilo što; nisu proizašla ni po slučaju, jer ni slučaj, jednako kao ni ništa, nema *hyparxis*; nisu ni po sebi samima, što Petrić dokazuje upućivanjem na nerazrješivo protuslovlje samoproizvođenja bezbitnih bića. Ta bića su proizašla po Jednome: »Nužno stoga preostaje da svako

³⁷ Usp. II. 16.

³⁸ Usp. M. Brida, »Petrićevo tumačenje duše svijeta«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, br. 19–20/19 str. 30.

³⁹ Usp. II. 15.

⁴⁰ Usp. II. 13.

⁴¹ Usp. II. 41–42.

⁴² »Unum ergo erat. Si unum erat, erat ergo« (II. 13).

mnoštvo i bijaše i jest po jednome». ⁴³ Bez Jednoga to mnoštvo bića, od zvijezda do biljaka, životinja i ljudi, uopće ne bi postojalo, ta bi bića bila ništa. ⁴⁴ Svako ne-jedno nužno je istovjetno nebiću, pa nijedno biće nije uzrokovano nečim što nije Jedno, ono prvo koje je »i uzrok i tvorac stvari«, kojemu »pristaje ime Načela/počela, kao i Dobra, Boga, Tvorca, Stvoritelja i Oca«. ⁴⁵ Dosljedno monistički pojam bitka Petrićeve *Panarhije* relativizira se u nekim drugim dijelovima *Nove sveopće filozofije* uvođenjem dualističkih elemenata. Stoga je dopušten hipotetički zaključak da striktnost monizma u *Panarhiji*, obilježena naglašenim katoličkim pravovjerjem, Petriću ponajprije služi u svrhu polemike protiv Aristotelove filozofije i osporavanja dominacije aristotelizma na njemu suvremenim učilištima, a ne toliko u svrhu izgradnje jedne pozitivne ontologije. Monizam je – u mjeri opravdanosti ove hipoteze – za Petrića primarno instrumentalne naravi.

PETRIĆEV POJAM BITKA

Sažetak

U ovom se radu razmatra Petrićev pojam bitka kao primjer klasičnoj metafizici svojstvenog uspostavljanja onto-logičke hijerarhije, obilježene time što životu prethode biće i bit, ovima jedno, a jednome jednoća. Po sebi (*per se*) propadljiv svijet ne propada zahvaljujući počelu (jednom kao jednom) po kojemu on jest i od kojeg ovisi. Sve što jest jest samim bitkom, koji je čin bića. U tom se sklopu imaju propitati i Petrićevi pojmovi bitka jednoga kao i bitka počela.

PETRIĆ'S NOTION OF BEING

Summary

In this paper author analyses Petrić's notion of being as an example of the classical metaphysical approach to the constitution of the onto-logical hierarchy. The main characteristic of this hierarchy is the priority of Oneness and One over essence and being, and also the priority of essence and being over life. The world is *per se* decayable, but it doesn't decay because of the principle (the One as One) that it exists through and that it depends upon. All that which exists exists through being alone and is the act of being. In this context, Petrić's notion of the being of One and the being of principles are to be examined too.

⁴³ »Necessario ergo relinquitur, ut multitudo omnis, & fuerit, & fit ab uno« (II. 15).

⁴⁴ Usp. II. 10.

⁴⁵ II. 17.